

„Poznańskie Studia Sławistyczne” 2011, nr 1, red. Anna Gawarecka, Instytut Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, ss. 376

Sławistyka polska zyskała nowe, cenne czasopismo poświęcone interdyscyplinarnym badaniom naukowym – półrocznik „Poznańskie Studia Sławistyczne”. Jego numery tematyczne mają prezentować istotne zagadnienia w badaniach sławistycznych obejmujących Słowiańszczyznę południową i zachodnią. Inicjatywa, jaką podjęli sławiści z Instytutu Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, jest przedsięwzięciem ambitnym i wymagającym od zespołu redakcyjnego wielkiego zaangażowania. A takie zaprezentował rozpoczynający edycję pierwszy numer „Poznańskich Studiów Sławistycznych”, dedykowany zmarłej w 2011 roku bułgarskiej sławistce, badaczce literatury dziecięcej, profesor Margaricie Sławowej. Za temat główny tomu, o wyraźnie zaznaczonym podziale na artykuły naukowe, recenzje, kalendarium życia naukowego i noty o autorach, obrano problematykę obecności tradycji romantycznej we współczesnych literaturach słowiańskich.

W tekście wprowadzającym *Kontynuacja czy odrzucenie?* redaktor tematyczna Anna Gawarecka przypomniała o stereotypowym postrzeganiu epoki literackiej, czyniąc uwagę, iż romantyzm, rozumiany jako ponadhistoryczna kategoria kulturowa i antropologiczna, pojawia się w literaturach słowiańskich w różnych, często zaskakujących postaciach i oddziałuje na kształt świata przedstawionego dzieł oraz charakter generowanych przez nie sensów. I faktycznie, zamieszczone w omawianym numerze artykuły stanowią efekt i świadectwo tropienia i odnajdywania śladów romantycznych inspiracji także tam, gdzie do tej pory nie były one dostrzegane. Autorzy reprezentujący różne ośrodki naukowe w kraju i za granicą podjęli się ukazania związków z romantyzmem w badanych przez siebie literaturach. W poniższym omówieniu zostaną sygnalnie zaanonsowane przede wszystkim te, które dotyczą południowej Słowiańszczyzny.

Czarnogórska uczona Tatjana Bečanović w artykule *Romantičarski kodovi u romanima Miodraga Bulatovića* powiązania z tradycją romantyczną odnalazła w twórczości prozatorskiej Miodraga Bulatovicia, szczególnie zaś w jego powieści *Gullo, Gullo*. Zauważyła, iż wiek XX był okresem reaktywacji kodów romantycznych i zwrotu ku tradycji fantastycznej jako jednej z form opuszczania i negowania rzeczywistości. Dostrzegając w romantyzmie dezintegrującą energię i skłonność do burzenia kanonów, wyróżniła w powieściopisarstwie Bulatovicia kwalifikatory przypisywane romantyzmowi, a więc liryczność, hiperbolizację, fantastykę, system motywacyjny (choć ten nie stanowi o jego całościowym oglądzie), fragmentaryzację struktur i genealogiczną hybrydalność. Poddane analizie wybrane fragmenty wspomnianego utworu dokumentować mają Bulatoviciowskie nawiązania formalne do elementów typowych dla romantyzmu. Z kolei Lidija Kapuševska-Drakulevska ograniczyła się do fantastyki jako jednego z wyróżników romantyzmu i prześledziła to zjawisko we współczesnej prozie macedońskiej. W artykule *Romantičarskata tradicija i sovremeniot makedonski fantastičen raskaz*, przypominając o XIX-wiecznym rozkwicie europejskiej literatury fantastycznej, elementy macedońskiej fantastyki literackiej dostrzegła w folklorystycznych tekstach Marka Cepenкова, które na tym gruncie mogłyby uchodzić za prapoczątki gatunku. Dopiero współczesna proza, z utworami Mitka Madžunkova i Vlady Uroševicia czy Gordany Mihajlovej-Bošnjakoskiej, Krste Čačanskog, Dimitrije Duracovskog, a także z niektórymi utworami Aleksandra Prokopieva, Dragi Mihajlovskog czy Venka Andonovskog, stanowi właściwe rozwinięcie macedońskiej literatury fantastycznej, nawiązującej do tradycji fantastyki romantycznej. Także Krystyna Pieniążek-Marković skoncentrowała uwagę na tym wyznaczniku literatury XIX-wiecznej. W artykule *Šladem romantycznej kreacji bohatera w chorwackiej poezji końca XX wieku. Od vampira do konsumenta* poczyniła spostrzeżenie, iż konflikt zbrojny końca XX wieku doprowadził do ożywienia odrodzeniowego paradygmatu patriotycznego i romantycznego wzorca literackiego. Wyszła przy tym z założenia, że wielość romantycznych śladów w poezji chorwackiej końca XX wieku jest wynikiem wewnętrznego rozwarstwienia romantyzmu chorwackiego. Jego odnowienie wzbogaciło jednocześnie chorwacką poezję martyrologiczną o elementy nieobecne w niej w pierwszej połowie XIX wieku, zaludniając ją zjawami, widmami, upiorami czy duchami. Autorka, skupiając się na analizie utworów Branka Maleša, poety, który zadebiutował pod koniec lat siedemdziesiątych, stwierdziła, iż jego ujęcie tematyki wojennej jest ponadczasowe i że brak w jego wierszach jednoznacznych odniesień do konfliktu wojennego. W swojej poezji odsyła on bowiem zarówno do źródeł romantycznych, jak i ponowoczesnych, gdzie zaangażowanie w czyn zbrojny

mieszają się z konsumpcjonizmem, a walka i świętowanie stanowią podstawowe formy zaangażowania człowieka. W efekcie swoisty kanibalizm wojenny pozwala w „ponowoczesnym upiorze doszukiwać się zwampiryzowanego oblicza współczesnego konsumenta”. Z tekstem Krystyny Pieniążek-Marković doskonale korespondują artykuły Ivany Žužul *Imagi/nacija. Neoromantičarski koncepti imaginacije u tekstovima hrvatskog narodnog preporoda i u pjesništvu Domovinskog rata* i Tvrtka Vukovicia *Teološki nomadizam. Po/etika i politika zazorne sublimnosti u pjesništvu Delimira Rešickog*. Ci autorzy swoje teksty poświęcili trendom, które zaistniały we współczesnej poezji chorwackiej, z jednej strony wskazali więc na znaczenie pojęcia „interes narodowy” w poezji okresu odrodzenia narodowego i w latach wojny ostatniej dekady XX wieku, z drugiej zaś na oddziaływanie etyki.

Syntetyczne podejście do badań nad tradycją romantyczną zaprezentowała Perina Meić w artykule *Romantyzm w historii literatury chorwackiej*. Autorka skupiła się na znaczeniu historycznym romantyzmu, kiedy następował zintensyfikowany proces kształtowania się chorwackiej tożsamości narodowej. Wskazała na znaczące komponenty romantyzmu chorwackiego i, co istotne, zwróciła uwagę na kwestię periodyzacji jako jedną z najbardziej kompleksowych kwestii metodologii historycznoliterackiej. Posłużyła temu nie tylko dostrzeżona przez nią różnorodność ujęć metodologicznych i ogląd stanowisk chorwackich historyków literatury (Ivo Frangeš, Slavko Ježić, Dubravko Jelčić), ale także wyodrębnienie podstawowych modeli periodyzacyjnych i porównanie romantyzmu chorwackiego z innymi literaturami słowiańskimi i zachodnioeuropejskimi. Zauważyła przy tym, iż nowsze opracowania chorwackie rewolucyjnie ustalony wcześniej kanon i ujmują romantyzm chorwacki w szerszym kontekście literackim epoki, odchodząc od kategorii chorwackiego odrodzenia narodowego czy iliryzmu.

Badaczki literatury serbskiej romantyzm przywołany tytułem tomu potraktowały jako pretekst, który pozwolił im ukazać współczesne odwołania zarówno do bohaterów romantyzmu, postaci tej epoki, jak i trwanie bądź całkowite odrzucenie elementów tradycji romantyzmu w powojennej prozie i poezji. Magdalena Koch tezę postawioną w artykule *Ikony serbskiego romantyzmu jako bohaterowie współczesnej literatury popularnej* o nawiązaniach we współczesnej serbskiej literaturze kobiecej do romantyzmu zilustrowała przykładami redefiniowania statusu Petra Petrovicia Njegoša i Milicy Stojadinović Srpkinji. Prześledziła więc literaturę serbską pod kątem obecności tych postaci w pisarstwie Milicy Mićić Dimovskiej, Ljubicy Arsić i w twórczości pomijanej w dyskursie naukowym Isidory Bjelicy, którą stygmatyzuje pozycja pisarki z pogranicza kiczu i popkultury. Autorka artykułu zauważyła, że podejmowane

w tej twórczości kwestie losu serbskiej kobiety oraz nowe ujęcia koturnowych postaci z historii literatury wraz z fabularyzacją ich życia osobistego kształtują wyobraźnię przeciętnego czytelnika, oddziałując tym samym na recepcję ważnych ikon serbskiego romantyzmu. Z kolei Svetlana Šeatović Dimitrijević podjęła próbę ukazania, w jaki sposób tradycja romantyzmu zachowała się w twórczości poetów po roku 1945. W artykule *Romantičarski pesnici i posleratna srpska poezija*, zestawiając dorobek poetów romantycznych Branka Radičevicia, Đury Jakšicia i Jovana Jovanovicia Zmaja z twórczością poetycką Vaska Popy czy Desanki Maksimović i Stevana Raičkovicia, wskazała na kontinuum poezji serbskiej i zróżnicowane podejście autorów powojennych do tradycji romantycznej. Stwierdziła, że choć odrzucony został typowy dla romantyzmu serbskiego ton poezji patetycznej i melancholijnej na rzecz ironii, kontrastu i dysharmonii, to w przypadku Desanki Maksimović i Stevana Raičkovicia można mówić o inspiracjach wcześniejszą epoką literacką.

Przestrzeń terytorialna ograniczona tytułem „Slavii Meridionalis” usprawiedliwia autorkę tego omówienia, że z recenzenckiego obowiązku wzmiankuje jedynie artykuły poświęcone literaturom zachodniosłowiańskim. Te stanowią istotną grupę tekstów zawartych w tomie, a składają się na nie przede wszystkim prace poświęcone twórczości czeskiego pisarza Karla Hynka Máchy, które wskazują na dokonujące się przewartościowania wizji jego twórczości (Veronika Faktorová, *Kontury máchovského mýtu*; Agata Firlej, *Mácha w awangardowym teatrze E. F. Buriana*; Hanna Marciniak, *Zrození autobiografického subjektu. Máchův intimní deník a moderní básnické deníky ve vztahu k romantické ideji subjektivismu*; Aleksandra Seidel-Maczyńska, *Máchowskie fascynacje i inspiracje Jana Čepa*). Teksty zamieszczone w tomie, a podejmujące wybrane zagadnienia z czeskiej literatury współczesnej, nawiązują do jej związków z romantyzmem bądź wskazują na brak takich odniesień (Małgorzata Balcerzak *Zjawy, upiory, sobowtóry... „Romantyczne” transgresje w powieści Podobojí Danieli Todorovej*; Anna Gawarecka, *Późny romantyk w świecie duchów. Gotycyzm w powieści Jana Bittnera Dziennik kustosa*; Ilona Gwóźdź-Szewczenko, *Romantyzm jako etykieta pseudohistorycznoliteracka (In margine českých mezdvojenných diskusí i polemik literackích)*; Urszula Kowalska, *Obecność romantyzmu: co i jak czyta Danny Smiřický?*; Patrycjusz Pająk, *Frenezja sadyczna po czesku. Křesadlo, Zykmond, Urban*). Natomiast Artur Stęplewski poszukiwał ich w obowiązujących zasadach ortograficznych i w wymowie wybranych przez siebie przykładów w języku czeskim i polskim (*Ortografia elitarna czy egalitarna? Romantyczne dylematy*).

Poza osiemnastoma zamieszczonymi w pierwszym numerze czasopiśma tekstami naukowymi, opatrzonymi streszczeniami w języku angielskim,

znalazły się w nim recenzje wybranych i godnych uwagi prac z zakresu kulturoznawstwa i literaturoznawstwa sławistycznego, a także kalendarium ważnych wydarzeń ze sławistycznego życia naukowego. Odnoszą się one przede wszystkim do inicjatyw poznańskiego Instytutu Filologii Słowiańskiej, dokumentując, iż jego kadra naukowa pod kierunkiem profesora Bogusława Zielińskiego podejmuje działania istotne z punktu widzenia rozwoju badań sławistycznych. Znajdujemy więc w piśmie informacje o przedsięwzięciach naukowych i popularyzatorskich, które mogą integrować sławistykę w cennych badaniach służących rozwojowi humanistyki. Takim pozostaje ambitne zamierzenie publikacji dobrze przygotowanego edytorsko półrocznika, o czym świadczy też kolejny tematyczny numer „Poznańskich Studiów Sławistycznych”, poświęcony intersemiotyczności, a to dowodzi, że pismo poznańskiego środowiska staje się stopniowo ważną witryną naukową prezentującą stan badań sławistycznych.

Lilla Moroz-Grzelak